Sauebeite bidrar til biologisk mangfold

Forfatter
Sølvi Wehn, NIBIO
Line Johansen, NIBIO
Knut Anders Hovstad, NIBIO

Sammendrag
Beite holder kulturlandskapet i hevd og bidrar til et åpent landskap med høyt biologisk mangfold. Opphør av beite fører til etablering av trær og busker og endringer i biologisk mangfold. I forskningsprosjektet Sau i drift har NIBIO dokumentert dette.

Publisert
2016

Referanse
Sau og Geit 2/2016

Utskriftsdato
25.04.2024 www.fag.nsg.no

Sauebeite bidrar til biologisk mangfold

Beite holder kulturlandskapet i hevd og bidrar til et åpent landskap med høyt biologisk mangfold. Opphør av beite fører til etablering av trær og busker og endringer i biologisk mangfold. I forskningsprosjektet* Sau i drift *har NIBIO dokumentert dette.

I Norge har vi store og rike utmarksområder som benyttes som sommerbeite for sau. I tillegg er det også behov for vår- og høstbeite nær gården.

Åpne landskap

Beiting er generelt positivt for det biologiske mangfoldet da det bidrar til et åpent landskap hvor det er plass til mange arter. Dette gjelder særlig for semi-naturlige enger. Slike enger er ofte artsrike. Årsaken til den høye artsrikdommen er kontinuerlig hevd med beite, slått og rydding i tillegg til lite tilførsel av gjødsel og lange intervaller (flere tiår) mellom jordbearbeiding. I mange områder gror engene igjen på grunn av manglende bruk. Dette har bidratt til at semi-naturlig eng som naturtype blir vurdert som truet i Norge. Semi-naturlige enger er også viktige habitat for flere truede arter og 24% av alle truede arter i Norge finner vi i semi-naturlig eng og andre gamle kulturmarker.

«Sau i drift»

I prosjektet *Sau i drift* har vi studert effekten av vår- og høstbeite på biomangfold i semi-naturlige enger i Sogn og Fjordane og Trøndelag. Beitene som inngår i studiet er alle inngjerda, ligger relativt nær gården og blir beitet vår og høst av sau. Beitene er ikke pløyd, tilsådd eller gjødslet av bonden de senere tiårene. I tillegg til sauebeite, har noen enger også blitt vedlikeholdt ved at busker og trær har blitt fjernet.

Effekt av beite

Fordi mange av endringene i vegetasjonen som følge av endret drift går over lang tid, er det lettest å sammenligne områder som over tid har hatt ulik hevd, men som ellers har mest mulig like miljøforhold fra naturens side. Det er nettopp det vi har gjort i dette prosjektet. Vi har sammenlignet vegetasjonen i beitemark som er i bruk med vegetasjonen i areal like utenfor beitet som ikke har vært i aktiv drift de senere tiårene. Ved at arealene ligger ved siden av hverandre kan vi anta at de forskjeller vi fant skyldes forskjellig hevd.

Prosjektet Sau i drift er finansiert av NFR og har som mål å forstå de biologiske og sosioøkonomiske muligheter og begrensninger for ulike driftssystemer under ulike ressursforhold.

Forskere ved avdeling for Kulturlandskap og biomangfold ved NIBIO har i Sau i drift studert biologiske effekter ved vår- og høstbeite av sau.

Vegetasjonen ble studert i arealer uten aktiv drift og i arealer brukt til vår- og høstbeite. Det første bildet viser ett av studieområdene (Sona, Nord-Trøndelag) hvor vi skimter gjerdet som skiller beitemarka fra arealet uten aktiv drift. De to neste bildene viser studieflater i ei beitemark og et areal uten aktiv drift (Flå, Sør-Trøndelag).

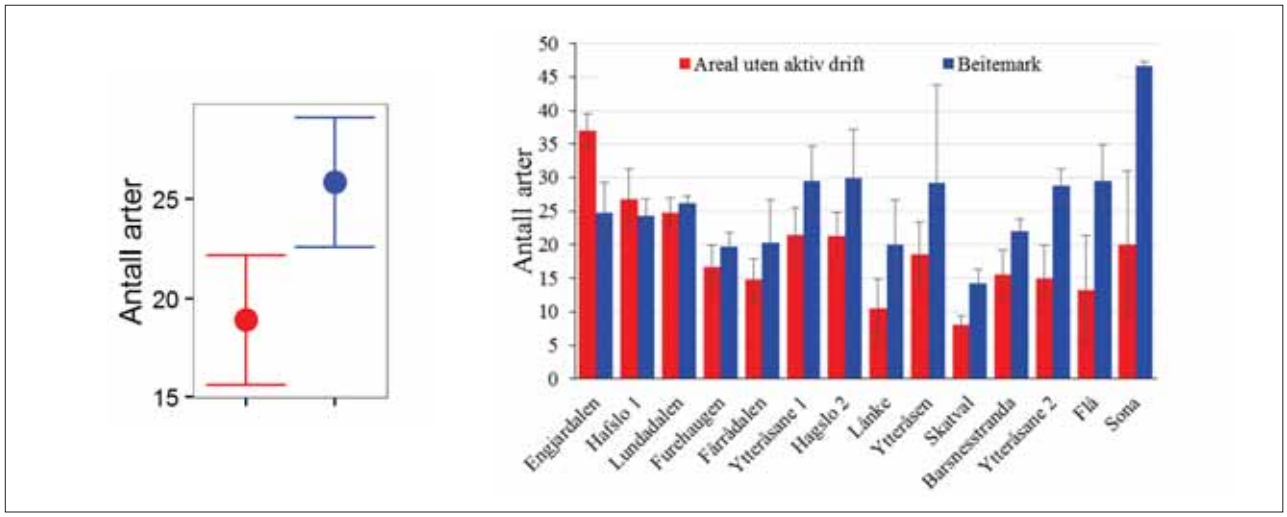

Gjennomsnittlig antall plantearter per 4 m² var signifikant høyere i beitemark i bruk sammenlignet med arealene uten aktiv drift når alle studieområdene ses under ett, men forskjellene varierte mellom områdene.

Beite bidrar til biologisk mangfold

Det var flere plantearter i beitemarkene i bruk sammenlignet med arealene uten aktiv drift. Beiting og rydding er altså viktig for å ivareta det biologiske mangfoldet.

Forskjellig historikk

Vi fant ikke like tydelige forskjeller i artsmangfold for alle studieområdene. Dette skyldes blant annet forskjellig driftshistorikk. Forskjellene var mindre der beitene nylig (2 år siden) var gjenåpnet og ryddet, eller der den aktive driften hadde opphørt utenfor beitene for mindre enn ti år siden. Beitemark som relativt nylig har gått ut av bruk, har gjerne innslag av typiske skogsarter i tillegg til de typiske engartene. Antall arter blir derfor ofte opprettholdt og kan til og med øke, i en tidlig gjengroingsfase.

Klima og miljø

Klima er en viktig faktor for vegetasjonssammensetningen og hvordan den påvirkes. I dette studiet fant vi riktignok at den klimatiske variasjonen mellom de studerte områdene ikke var stor nok til å ha signifikant effekt på hvordan antall arter endres om sauebeitet opphører. Vi fant derimot at jordforhold påvirker endringen. Ved lavere pH i jorda, så vi at antall arter ikke var stort høyere i beitene enn i arealene uten aktiv drift. I arealene uten aktiv drift var antall arter relativt likt i areal med ulik pH i jorda. I beitene derimot, var antall arter mye høyere i beiter hvor jorda hadde høy pH, dvs. i kalkrike områder.

Bevaring av biologisk mangfold i kulturlandskapet

Beitene vi har studert inneholder biologiske kvaliteter som er verdt å ta vare på. Mange beiter er klassifisert som viktige naturtyper (se http://kart.naturbase.no/). For disse områdene kan man søke tilskudd for å fortsette den drifta som har skapt og opprettholdt disse kvalitetene. For eksempel vil man i ett av områdene nå søke tilskudd til trua naturtyper.

Matproduksjon

Norge skal øke matproduksjonen i takt med befolkningsøkningen, men dette bør ikke gå på bekostning av miljø og biologisk mangfold. Andre studier har vist at Norge har utmarksressurser nok til å øke sauetallet betraktelig. For å kunne utnytte beiteressursene i utmark, er det nødvendig å ha tilstrekkelig innmark til vår- og høstbeiter. Innmarksareal som ikke lenger er i bruk kan få en ny funksjon som beite. Gjennom prosjektet som er presentert her, har vi vist at vår- og høstbeite med sau bidrar til å opprettholde biologisk mangfold i kulturlandskapet. Økt matproduksjon, basert på en kombinasjon av utmarksbeite gjennom sommeren og seminaturlig beitemark nær gården for vår- og høstbeite, kan derfor ha positive effekter for miljø og biologisk mangfold.

Av Sølvi Wehn, Line Johansen og Knut Anders Hovstad, NIBIO, Avdeling for Kulturlandskap og biomangfold